

Današnji znakovi vremena i poslanje Crkve

STJEPAN BALOBAN*

UDK:
262.5:262(497.5)
Pregledni rad
Primljeno:
19. ožujka 2013.
Prihvaćeno:
25. ožujka 2013.

Sažetak: U članku se obrađuje tematika znakova vremena i poslanje Crkve u Hrvatskoj. Budući da je sam izraz, ali i značenje znakovi vremena, temeljno povezan uz papu Ivana XXIII. i Drugi vatikanski koncil, autor u prve dvije točke nudi povijesno-crkveno-teološke obrise koji pomažu kako u razumijevanju samoga značenja pojma znakovi vremena, tako i u današnjem pronalaženju i tumačenju suvremenih znakova vremena.

Sukladno tomu rad je podijeljen u tri dijela. Prva točka pod nazivom Papa Ivan XXIII. – Papa optimist ukazuje na ključnu ulogu koju je papa Ivan XXIII. imao u pokretanju Drugoga vatikanskog koncila i osobito u traženju obnove i osuvremenjenja Crkve, što je također povezano i sa znakovima vremena. Druga točka Koncil kao nadahnuće za čitanje znakova vremena i poslanje Crkve bavi se poteškoćama kroz koje je pojam znakovi vremena prošao dok je zadobio svoje mjesto u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et spes«.

Treća točka Znakovi vremena u hrvatskoj Crkvi donosi, prema mišljenju autora, uistinu važne znakove vremena o kojima ovisi i poslanje hrvatske Crkve. To su sljedeći znakovi vremena: povjerenje u pojedinca, ozračje suradnje, zdrava i redovita komunikacija, aktivno sudjelovanje vjernika laika u crkvenomu životu, razvijati unutarcrkveni dijalog.

Ključne riječi: znakovi vremena, poslanje Crkve, papa Ivan XXIII., suradnja, vjernici laici, komunikacija, unutarcrkveni dijalog.

* Prof. dr. sc. Stjepan Baloban, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, 10000 Zagreb, Hrvatska, stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Uvod

Što se više udaljujemo od Drugoga vatikanskog koncila, to su aktualnija pitanja o poslanju Crkve »ad intra« i »ad extra«. Postoje pitanja koja aktivne djelatnike i članove Cr-

kve ne mogu ostaviti ravnodušnima: Zašto je oslabilo zanimanje za Crkvu i za njezinu ulogu u Europi? Zašto je oslabilo zanimanje za Crkvu, posebice utjecaj biskupa, teologa, svećenika i uopće kršćana, na zbivanja u hrvatskomu javnom životu? Činjenica jest da se stvari u hrvatskomu javnom životu, i to ne samo u političkomu, sve više odvijaju »kao da Katolička crkva nije najveća vjerska zajednica« u Hrvatskoj! Tako nije bilo prije 20, 15, pa ni prije 7-8 godina. Jesmo li iskoristili povijesni »kairos« nakon demokratskih promjena 1990. godine ili smo se u novije vrijeme pomirili sa »životarenjem« i ponovno, kao u doba komunizma, »zauzeli obrambeni položaj«? Zapravo, jedno od najvažnijih pitanja glasi: Jesmo li se u pastoralnom djelovanju umorili od brojnih i različitih biskupijskih i župskih aktivnosti i organiziranja tako da nam malo vremena ostaje za *ono bitno*, to jest za *čovjeka i obitelj* koji trebaju prije svega svećenika-čovjeka, biskupa-čovjeka, vjeroučitelja-čovjeka s kojim će moći razgovarati te potražiti odgovore na osobna pitanja i probleme, kao i duhovnu pomoć?

Odgovori na ta i slična pitanja nužno ulaze u problematiku otkrivanja i čitanja *znakova vremena* i na raspravu o *poslanju Crkve* u hrvatskomu narodu i u društvu. Drugim riječima, jesmo li svjesni stvarnoga stanja u hrvatskoj Crkvi ili se previše bavimo sami sobom, odnosno manje važnim unutarcrkvenim pitanjima?

Proslava 50. obljetnice otvaranja Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 2012.) kao i *Godina vjere*¹ izvrсна su prigoda za svaku krajevnu Crkvu, pa tako i za hrvatsku, za traženje osvježenja iz izvora, iz duha i bogate i još uvijek neistražene baštine Drugoga vatikanskog koncila. Papa Benedikt XVI., koji je proglasio *Godinu vjere*, naglašava da vjera »ima za cilj pomoći nam uočavati znakove vremena u današnjoj povijesti«².

U ovomu radu želimo ukazati na današnje znakove vremena i poslanje Crkve u Hrvatskoj. Riječ je o naznakama i pokušaju sučeljavanja s konkretnom stvarnošću u kojoj živimo. Za današnje razumijevanje i još više tumačenje znakova vremena držimo važnim podsjetiti na duh Drugoga vatikanskog koncila i posebice na ulogu i značenje pape Ivana XXIII. koji je sazvaio Koncil. Stoga u prvomu dijelu ovoga rada ukratko o Ivanu XXIII. i o znakovima vremena na Koncilu. U drugomu dijelu želi se ukazati na određene znakove vremena koji nam se čine važnima za poslanje Crkve u hrvatskomu društvu.

¹ Godina vjere (11. listopada 2012. – 24. studenoga 2013.) može biti izvrсна prigoda za obnovu u vjeri na svim razinama u Crkvi, ali može biti i još jedna u nizu »prokockanih prigoda« u crkvenom životu koja će se uglavnom obilježiti vanjskim proslavama.

² BENEDIKT XVI., *Porta fidei. Vrata vjere, Apostolsko pismo u obliku motuproprija pape Benedikta XVI. kojim se proglašava Godina vjere*, KS, Dokumenti 160, Zagreb, 2012., br. 15, str. 23.

1. Papa Ivan XXIII. – Papa optimist

Što je mogao učiniti papa Ivan XXIII., koji je 28. listopada 1958. godine, u dobi od 77 godina, bio izabran za Papu? U toj dobi smatralo ga se »tranzicijskim papom«. Ipak, Ivan XXIII. nije se mogao pomiriti s tadašnjom situacijom u Katoličkoj crkvi, ali ni s ulogom i mjestom kršćana, katolika i službene Crkve u zbivanjima svijeta koji se brzo mijenjao. Stoga, samo tri mjeseca nakon izbora za Papu, Ivan XXIII., u nedjelju, 25. siječnja 1959. godine, nakon ceremonije zatvaranja *Tjedna molitve za jedinstvo kršćana*, u bazilici sv. Pavla izvan zidina u Rimu, tijekom tajnoga konzistorija, pred dvadeset kardinala, u dvorani kapitula benediktinaca, *najavljuje sazivanje ekumenskoga koncila*. Kasnije se doznalo da nije bilo ni čestitanja ni oduševljenja prisutnih kardinala, već više »zbunjenosti«. Bez obzira na to koji autor opisivao taj događaj³, činjenica jest da je Papa iznenadio većinu kardinala. Giancarlo Ziziola piše: »Kardinali, poredani oko Ivana, bili su kao kipovi od soli. Teško je bilo vjerovati da su se ukipili zbog iznenađenja. Ivan će kasnije reći da se namjesto odobravanja i želja kardinala, namjesto 'zadovoljstva' koje je tražio od njih, našao pred 'zapanjujućom, pobožnom šutnjom'... Ipak, bilo je to iznenađenje ljudi koji su držali kako ih je izigrao papa kojemu su oni zacrtali da ide jedino kolosijekom redovnoga upravljanja Crkvom.«⁴ Papa Ivan XXIII., koji će tražiti promjenu u životu Crkve, sažeo je svoju misao, za koju je vjerovao da je nadahnuta Duhom Svetim, u talijansku riječ *aggiornamento*, to jest Crkva mora provesti svoje osuvremenjivanje, svoj *aggiornamento*. Znakovito, Papa nije riječ *aggiornamento* – osuvremenjivanje – unaprijed objasnio ili definirao što to znači za Crkvu. Naprotiv, on je pozvao na raspravu o tomu u Crkvi i sazvao je ekumenski koncil kako bi cijela Crkva dobila priliku izreći svoje mišljenje i dati svoj doprinos rastu Crkve i kršćanstva u svijetu.

Već tada, a to se čini se ponavlja i u novije vrijeme⁵, na jednoj se strani nalazi stari, dobri Papa, koji dobiva sve više simpatija i odobravanja u Crkvi, a na drugoj rimska Kurija sa svojim stanovnicima koji su bili oprezni, bojažljivi, sumnjičavi ...

---

³ Hrvatskoj javnosti je poznatija knjiga: G. ZIZOLA, *Utopija Ivana XXIII.*, KS, Zagreb, 1977., str. 252.-254. Slično o tomu događaju piše i drugi autor, usp. B. LECOMTE, *Tajne Vatikana*, Alfa, Zagreb, 2010., str. 144.-146.

⁴ G. ZIZOLA, *Utopija Ivana XXIII.*, str. 254.

⁵ Ovaj članak završni je oblik dobio sredinom ožujka 2013. godine, to jest nakon odreknuća od papinske službe pape Benedikta XVI. (11. veljače 2013.) i nakon izbora novoga pape Franje (13. ožujka 2013.). Jedan i drugi u poodmakloj su dobi bili izabrani za papu i kao takvi naglašavali su potrebu promjena u Crkvi. Papa Benedikt XVI. svojim je odreknućem od papinske službe učinio povijesni iskorak u Crkvi. Prvi potezi pape Franje, koji su više na razini vanjskih znakova, pokazuju da želi stvarne promjene u životu Kristove Crkve. Vrijeme će pokazati na koji način to namjerava učiniti i hoće li poput Ivana XXIII. svojim potezima »zbunjivati« članove rimske Kurije.

Tko i što će prevagnuti:iskusni i po godinama stari Papa, koji se nadahnut Duhom Svetim ne boji prihvatiti i *javno izreći istinu* o svojoj Crkvi i *zatražiti promjene* i osuvremenjivanje, ili crkveni ljudi oko njega koji čuvaju dotadašnje bojeći se zbog promjena još gorega? Hoće li pobijediti iskorak prema promjenama, makar i u nepoznato, ili čvrsto prijanjanje uz dotadašnje što, barem na van, donosi sigurnost?

Svjestan situacije u Crkvi i svoje odgovornosti kao pape, Ivan XXIII. traži nove putove koji će osuvremeniti misiju – poslanje Crkve. On se ne boji promjena, štoviše on traži *aggiornamento* – osuvremenjivanje Crkve. On zapravo želi da se sve snage u Katoličkoj crkvi pokrenu i počnu razmišljati o *misiji – poslanju Crkve* u odnosu na krizu suvremenoga društva i na mjesto kršćana i Crkve u svijetu. Papa nema gotovih rješenja već traži suradnju cijele Crkve u traženju rješenja. Svjestan je da je u traženju rješenja potrebno upoznati svijet u kojemu živimo. Kako upoznati svijet koji se brzo mijenja, a te promjene istodobno unose nesigurnost u život Crkve i njezinih službenika?

U apostolskoj konstituciji *Humanae salutis – Spasitelj roda ljudskoga*⁶ za Božić 1961. godine, kojom saziva Drugi vatikanski koncil, Papa dijagnosticira stanje tadašnjega suvremenog svijeta, koje je najvećim dijelom negativno.⁷ Međutim, za razliku od brojnih »dežurnih kritičara« i »glasnika crnih prognoza« Ivan XXIII. nastoji u vjeri potražiti pozitivno. On polazi od kršćanskoga optimizma koji se temelji na vjeri. Stoga u evanđelju pronalazi poticaj za promjene. Naglašava da je upravo Isusova preporuka »razlikovati 'znakove vremena' (Mt 16,4)« ... koji nude nadu »za budućnost Crkve i čovječanstva«.⁸ Dakle, za *aggiornamento* Katoličke crkve, za poslanje Crkve u tom povijesnom trenutku, potrebno je otkrivati »znakove vremena«, *signa temporum*.

Ili, otkrivanje i čitanje znakova vremena put je prema obnovljenomu poslanju Crkve. Glede poslanja Crkve u svijetu, *Papa je optimist*. Bonaventura Duda će reći: »Papa Ivan XXIII. već je po svom temperamentu bio skrojen kao optimist.«⁹ Taj svoj optimizam, kršćanski optimizam, prenosi na Crkvu i tada na Koncil. Nije li upravo taj pozitivan zamah, koji dolazi od pape Ivana XXIII., pokrenuo kršćane i omogućio velike, za neke tada nezamislive promjene!

⁶ Usp. B. DUDA, »Signa temporum – znakovi vremena« u koncilskoj raspravi, u: R. PERIĆ (prir.), *Čovjek slika i prijatelj Božji. Zbornik u čast Ivana Goluba*, Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, Rim, 1991., str. 255. Hrvatski prijevod ovoga dokumenta u: *Vjesnik Đakovačke biskupije XV* (1962.), str. 35.-37. Ovdje se služim tekstem Bonaventure Duda.

⁷ Usp. isto, str. 255.

⁸ Isto, str. 256., bilj. 5, *Ondje* latinski, str. 133.; hrvatski, str. 35.

⁹ Isto, str. 256.

Na otvaranju Drugoga vatikanskog koncila, 11. listopada 1962. godine, Ivan XXIII. distancira se od onih »koji bi u sadašnjim (*tadašnjim*, S.B.) prilikama ljudske zajednice htjeli vidjeti samo ruševine i nevolje ... Nama se čini da se ne smijemo složiti s tim zlokobnim prorocima koji uvijek navješćuju gore, kao da je pred vratima smak svijeta ... «¹⁰

Kako pronaći i otkriti ono *dobro i pozitivno u svijetu i u Crkvi*? Potrebno je prije svega vjerovati da ima dobra i pozitivnoga u svijetu i u Crkvi. Za otkrivanje toga, papa Ivan Dobri služi se izrazom »znakovi vremena«.

Smatram da je za razumijevanje današnjih »znakova vremena«, kao i za *poslanje Crkve* u hrvatskomu društvu, važno poznavati ono što se događalo na Koncilu kao i ono što se događalo u postkoncilskoj hrvatskoj teologiji, ali i u pastoralnomu životu koji se »punim plućima« nadahnjivao na poticajima Drugoga vatikanskog koncila.

2. Koncil kao nadahnuće za čitanje znakova vremena i poslanje Crkve

U ovomu radu ne možemo ulaziti u temeljitu analizu i problematiku oko značenja izraza znakovi vremena na samomu Koncilu, kao i u tumačenje poslijekoncilskih znakova vremena. O tomu je pisano i u hrvatskoj teološkoj literaturi, kako od teologa koji su doživjeli Koncil i sudjelovali u neposrednim poslijekoncilskim promjenama u Hrvatskoj¹¹, tako i od teologa koji su produbljivali određene teme vezane uz znakove vremena¹², a i od teologa koji su znakove vremena uzeli kao misao vodilju tumačenja odnosa Crkve i društva, odnosno vremena u kojem živimo¹³. Spomenimo da je tematika znakova vremena zanimljiva i mladim teolozima na poslijediplomskom studiju¹⁴.

¹⁰ Isto, str. 256., bilj. 6. *Acta synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, sv. I, pars I, Typis poliglottis Vaticanis, 1964., str. 169.

¹¹ Veoma je koristan i inspirativan članak: B. DUDA, »Signa temporum – znakovi vremena« u koncilskoj raspravi, str. 254.-273.

¹² Usp. N. A. ANČIĆ, Tumačenje znakova vremena – zaboravljena zadaća Crkve?, u: *Crkva u svijetu* 42(2007.), str. 200.-226.; N. BIŽACA, Novi katolički pristup religijama kao znak vremena. Doprinos teologije religija razumijevanju teološko-epistemološke kategorije »znakova vremena«, u: F. E. HOŠKO (ur.), *O čovjeku i Bogu. Zbornik Marijana Jurčevića u prigodi 65. obljetnice života*, Zagreb – Rijeka, 2005., str. 73.-95.

¹³ Usp. T. MATULIĆ, *Metamorfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, GK, Zagreb, 2008.

¹⁴ U vrijednom i korisnom magistarskom radu pod naslovom *Kršćanski doprinos nadvladavanju problema proizašlih iz krize socijalne države*, obranjenom 2008. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Igor Jakobfi, u prvomu poglavlju, obrađuje znakove vremena kao neodgodiv poziv na djelovanje.

Ipak, zbog današnje situacije oko razumijevanja znakova vremena smatramo važnim ukratko ukazati na način kako je izraz znakovi vremena prihvaćen na Drugomu vatikanskom koncilu.

Drugi vatikanski koncil započeo je s radom bez teme znakovi vremena, kao i bez nacрта sheme za dokument koji bi govorio o poslanju *Crkve u suvremenom svijetu*. Jedno i drugo želio je papa Ivan XXIII., ali nije bilo »ni predviđeno ni pripremljeno« od onih crkvenih službenika i teologa koji su stvarali pripreme »sheme« za koncilске dokumente. Trebalo je, stoga, na Koncilu *stvoriti raspoloženje* da je Crkvi potreban novi dokument koji će govoriti o misiji – poslanju Crkve. Drugim riječima, trebalo se na Koncilu stvoriti »raspoloženje« da je to bitno, važno. Riječ je o novomu dokumentu, Konstituciji »*Gaudium et spes*«, koja je zapravo *izvorni koncilski* dokument jer se nije, poput drugih dokumenata, nalazila u nekoj shemi prije početka Koncila. Na tom novom dokumentu počelo se najprije raditi kao na XVII. shemi pod nazivom »Stav Katoličke crkve u odnosu na probleme suvremenoga svijeta«, i to u siječnju 1963. godine, još za života Ivana XXIII.¹⁵

Premda je Koncil započeo bez rasprave o »znakovima vremena«, papa Ivan XXIII. upravo inzistira na toj tematici, a osobito u svojoj socijalnoj enciklici »*Pacem in terris – Mir na zemlji*« (11. travnja 1963.)¹⁶. Tematika »znakovi vremena« ulazi u koncilsku raspravu tek u listopadu 1964. godine, u tzv. *Trinaestoj shemi* koja će kasnije prerasti u današnju »Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu«, »*Gaudium et spes*«.

Ivan XXIII. umro je 6. lipnja 1963. godine, a tematika »znakovi vremena« u koncilsku aulu dolazi u listopadu 1964. godine.

Tomislav Janko Šagi-Bunić 27. listopada 1964. godine za radio Vatikan rekao je: »Ako je vjerovati novinstu, pravi je Koncil počeo u utorak 20. X. 1964. godine, kad je u koncilskoj auli otvorena diskusija o tzv. *Shemi XIII.* o Crkvi u suvremenom svijetu.¹⁷

»Znakovi vremena« imali su svoj, možemo reći »križni put« u oblikovanju današnjega dokumenta *Gaudium et spes*. Znakovito je da se u jednomu trenutku potpuno izgubio taj izraz! Nova redakcija »Trinaeste sheme«, na IV. zasjedanju, 21. rujna 1965. godine – zapravo *novi tekst* – nije sadržavao pojam »znakovi vremena«. Zašto? I ovdje bi se dalo puno raspravljati. Je li teološka rasprava, odnosno problemi

¹⁵ Usp. S. BALOBAN, *Spirito e vita cristiana nella teologia morale di Bernhard Häring*. Dissertatio ad Doctoratum in Theologia morali consequendum, Roma, 1988., str. 68.-72.

¹⁶ Usp. PAPA IVAN XXIII., *Pacem in terris*, u: M. VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Koncil 3, Zagreb, 1991., str. 163.-202.

¹⁷ T. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, KS, Zagreb, ²1972., str. 297.

oko toga što su to *znakovi vremena* i kako ih odrediti uzrokovala *izbacivanje* iz Tri-naeste sheme....^{18?}

Ipak, zaslugom kardinala Königa izraz »znakovi vremena«*talis – qualis* ušao je u pretposljednji i posljednji tekst konstitucije *Gaudium et spes*¹⁹.

Iako je sam izričaj »znakovi vremena« malo prisutan u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila, naglašava Bonaventura Duda, tema »o znakovima vremena mnogostruko je prisutna i u koncilskim dokumentima, a osobito je ostala po-hranjena u koncilskim raspravama. Ta je tema duboko odredila Drugi vatikanski koncil.«²⁰

Ta tema »predstavlja važan sastojak nove, rekli bismo koncilske, kršćanske duhovnosti. Ona je upućena kao još uvijek nov i svjež izazov svakomu suvremenom Kristovu vjerniku, i laiku i kleriku – od najmanjega u Crkvi sve do najobvezantijega, po službi, čovjeka u Crkvi, kakav bijaše papa Ivan XXIII., začetnik, prorok i navjestitelj duhovnosti znakova vremena, i našem i budućemu vremenu.«²¹

3. Znakovi vremena u hrvatskoj Crkvi

Situacija u crkvenom životu u Hrvatskoj u posljednja dva desetljeća velikim se dijelom promijenila. U pastoralu, ali i inače u organizaciji crkvenoga života u (nad) biskupijama, došlo je posljednjih deset, petnaest godina do značajnih promjena i to osobito u odnosu na mogućnost aktivnoga sudjelovanja vjernika laika u životu Crkve.

Ne ulazeći u dublju analizu, želim ukazati tek na neke pojave, kao *svojevrzne znakove vremena* o kojima ovisi hrvatska crkvena, ali i narodna, sadašnjost i budućnost.

Ako je tema *znakovi vremena*, kao što to piše Bonaventura Duda, još »uvijek nov i svjež izazov« i to svakomu kleriku i vjerniku laiku, svećeniku i biskupu, onda se postavlja pitanje: što svi ti čine u otkrivanju i tumačenju znakova vremena u ovom našem hrvatskom društvu i u Crkvi?

U tomu se kontekstu u hrvatskoj crkvenoj situaciji pojavljuju određeni znakovi vremena bez kojih je teško zamisliti željene promjene nabolje u crkvenomu životu.

---

¹⁸ Bonaventura Duda donosi iscrpan, zanimljiv, ali i za današnje razumijevanje koristan prikaz toga »križnoga puta« izraza znakovi vremena. , usp. B. DUDA, »Signa temporum – znakovi vremena« u koncilskoj raspravi, str. 257.-270.

¹⁹ *Isto*, str. 268.

²⁰ *Isto*, str. 272.

²¹ *Isto*.

3.1. POVJERENJE U POJEDINCA

Vratiti povjerenje u pojedinca i snagu njegova angažmana i potpunoga predanja za opće dobro jest jedan od važnijih današnjih znakova vremena u Hrvatskoj.

Što u hrvatskoj Crkvi može učiniti pojedinac kao svećenik-župnik, svećenik-teolog, biskup, aktivni vjernik laik na župi, vjeroučitelj/ica? Može li pojedinac nešto promijeniti, pokrenuti i učiniti drukčijim, boljim i pozitivnijim od dosadašnjega u strukturi koja ne daje previše šansi za promjene?

Obično polazimo i u ovom slučaju *od negativnoga i zaključujemo*: situacija je u Crkvi takva, u nadbiskupiji takva, u našim župama takva da pojedinac ne *može puno ili gotovo ne može ništa učiniti*. Zbog toga se često povlačimo u »svoj svijet«, »svoj svećenički način života«, u »svoj pastoral na župi« ne vodeći previše računa o onomu što se događa malo dalje od nas, u biskupiji, hrvatskoj Crkvi i uopće u Katoličkoj crkvi. U Hrvatskoj, nažalost, sve više prevladava nemoć u odnosu na promjene na bolje u društvenom životu. Ta nemoć se, ovako ili onako, prenosi i na crkveni život, u (nad)biskupije, u župe, u redovničke zajednice...

Međutim, svaki vjernik, službenik Crkve i vjernik laik, na svoj način osjeća da bi i Crkva u Hrvatskoj trebala određeni *aggiornamento* jer se vjerska situacija oko nas, u hrvatskomu društvu, brzo mijenja, i to nagore, posebice u odnosu na aktivnu prisutnost vjernika u javnomu životu.

Stoga su potrebni pojedinci, svećenici i biskupi, koji će kao znakovi vremena, poput pape Ivana XXIII., utjecati na promjenu ljudi oko sebe, na promjenu Crkve i svijeta u kojemu živimo.

Primjeri pape Ivana XXIII., brojnih biskupa, svećenika, teologa i župnika, kao i hrvatskih župnika, pokazuju da su na početku određenih promjena u Crkvi bili uvijek pojedinci, to jest ljudi nadahnuti Duhom Božjim koji su svojim načinom života mijenjali svijet oko sebe, a od većine su ljudi često puta bili krivo shvaćeni, nerijetko i osuđivani.

Prema tomu, *vratimo* »kako u sebi tako i u našem okruženju *povjerenje u pojedinca* koji kao biskup, svećenik, teolog, aktivni vjernik laik može mijenjati stvari naposlje. Tko se od nas ne sjeća nekog dobrog, čestitog i od različitih ljudi cijenjenog župnika! Takav svećenik ostavlja pozitivan trag ne samo u crkvi, na propovjedaonici ili u ispovjedaonici, nego i u obvezatnim i u slučajnim razgovorima. Koncil je širom otvorio vrata upravo takvim pojedincima koji su trasirali nove putove širenja evanđelja u svijetu. Za poslanje Crkve u Hrvatskoj važni su upravo *takvi pojedinci* – biskupi i svećenici-župnici, teolozi na bogoslovnim fakultetima, redovnici i redovnice – drugim riječima ljudi, crkveni ljudi, koji tako žive i djeluju da im se može

vjerovati«²². Slično, u novije vrijeme, vrijedi i za vjernike laike, vjeroučitelje i vjeroučiteljice u školama i na župama.

3.2. OZRAČJE SURADNJE

Sljedeći znak vremena, koji mi se čini važnim, jest obnoviti u hrvatskoj Crkvi *ozračje suradnje* na svim razinama, počevši od suradnje biskupa u Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, suradnje između svećenika i biskupa u (nad)biskupijama, suradnje između profesora-teologa i hijerarhijske Crkve, suradnje između aktivnih vjernika laika i svećenika. Uvijek će biti pojedinačnih problema u pitanjima suradnje, no prevažno je stvoriti ozračje da je suradnja *ne samo moguća nego i nužno potrebna* za uspjeh kršćanstva i Katoličke crkve u hrvatskom narodu. Bez obzira na razlike koje postoje među nama (krajevne, teološke, vjerske, razlike u temperamentima i načinu života....) kršćanin, vjernik, svećenik, biskup mora surađivati s onim drugima. Zbog čega? Zbog općeg dobra, a to je za kršćane »spasenje duša«.

Činjenica jest da je suradnja u crkvenom životu u Hrvatskoj, nakon demokratskih promjena 1990. godine, bila puno bolja i uspješnija, što se očitovalo u različitim zajedničkim događanjima na razini hrvatske Crkve koje su onda imale pozitivan utjecaj na vjernike, kako u crkvenom tako i u društvenom životu²³. Danas je teško moguće nešto značajnije zajednički organizirati, primjerice na razini hrvatske Crkve, a da bude uspješno, osim zajedničkih hodočašća ili nekih drugih zajedničkih crkvenih slavlja. Kako je slabila suradnja na razini hrvatske Crkve, tako su pojedini biskupi sve svoje djelovanje ograničili na vlastitu (nad)biskupiju i tu su se potpuno angažirali. Time su organizacijski oživjele pojedine (nad)biskupije. No, je li suradnja na toj biskupijskoj razini »stvarno uspjela« ili se »biskupijski angažman« najvećim dijelom pretvorio u ono što »se traži«, što je »obvezatno učiniti«, kako za svećenike na župama tako i za angažirane vjernike laike, odnosno za vjeroučitelje i vjeroučiteljice!

3.3. ZDRAVA I REDOVITA KOMUNIKACIJA

Uspješna suradnja pretpostavlja *zdravu i redovitu komunikaciju*, kako na unutarcrkvenoj hijerarhijskoj razini, tako i u odnosu na vjernike laike. To je također jedan od važnih *znakova vremena* bez kojih je teško zamisliti uspješno djelotvorno poslanje Crkve u Hrvatskoj.

---

²² S. BALOBAN, Čovjek pojedinac i Koncil, u: *Kana. Kršćanska obiteljska revija* 43(2012.)10, str. 7.

²³ Ovdje tek spominjem tri velika susreta vjernika laika na nacionalnoj razini koji su, kako po broju i kvaliteti sudionika, tako i po odjeku u crkvenom i društvenom životu ostavili značajan trag: *Zbor hrvatskih vjernika laika. Obnoviti lice Zemlje*, Zagreb, 1992., *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj. Studijski dani*, Zagreb, 1995., *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj. Simpozij hrvatskih vjernika laika*, Osijek, 2001.

Sve više i u crkvenom životu, a osobito u pastoralnom djelovanju, upadamo u »zamku« *virtualne komunikacije* koja se događa na razini čovjek-stroj-čovjek. Sve je manje *susreta čovjek-čovjek*, a sve više stroj postaje posrednikom (*facebook, e-mail, web ...*) dok s druge strane *čovjeka-vjernika* ne vidimo, čak ga možda i ne čujemo. Za neke stvari to je dobro, jer je brže i efikasnije. Ipak, nije li i to još jedan način da se vjernici udalje od svećenika, od svoje župe ...

»Zamka« je u tomu što s pravom mislimo da je potrebno komunicirati na način koji je današnjem čovjeku svojstven. Ali, nikada ne smijemo zaboraviti da današnji vjernik upravo od svećenika i općenito od crkvenih ljudi očekuje više nego što mu može ponuditi stroj kao posrednik. Današnji čovjek prije svega očekuje *ono ljudsko* u komunikaciji, upravo ono što se gubi ili se već potpuno izgubilo u virtualnoj komunikaciji.

Ne bi trebalo *izgubiti iz vida opasnost* da se u takvom okruženju sve više gubi i ona ljudska, konkretna komunikacija između svećenika i biskupa, između pastoralnih djelatnika i središnjih ustanova, što pridonosi širenju međusobnoga nepovjerenja.

3.4. AKTIVNO SUDJELOVANJE VJERNIKA LAIKA U CRKVENOMU ŽIVOTU

U biskupskim ordinarijatima ne rade više samo svećenici, redovnice ili eventualno koji redovnik, nego je sve više zaposlenih vjernika laika.

Na župama se također događa određena promjena jer ima sve više *teološki obrazovanih vjernika laika* koji mogu na ovaj ili onaj način sudjelovati u pastoralnom životu župe ili šire, dekanata. Nadalje, tu su vjeroučitelji u školama, a sve je važnije pitanje njihova odnosa prema župi, svećenicima na župi kao i prema župnomu pastoralu uopće. Držim da će odnos svećenika i biskupa, a osobito župnika, prema vjeroučiteljima i vjeroučiteljicama na neki način odrediti više ili manje uspješno poslanje Crkve u hrvatskomu društvu.

U stvaranju *ozračja suradnje* između vjeroučitelja i općenito katehista i kateheta i župnika, odnosno biskupa, ovisi ne samo uspjeh vjeronauka u školi nego i evangelizacija u – od vjere i Crkve – sve više indiferentnom pa i neprijateljski raspoloženom hrvatskomu društvu. Vjernici laici očekuju i traže veću suradnju u crkvenom životu i to je osobiti znak vremena u Hrvatskoj.

3.5. RAZVIJATI UNUTARCRKVENI DIJALOG

Otvorena i iskrena suradnja u crkvenom životu pretpostavlja unutarcrkveni dijalog u rješavanju brojnih pitanja i problema, kako unutar života Crkve tako i u odnosu Crkva-društvo-država. Riječ je o znaku vremena koji je bitno važan za poslanje hrvatske Crkve u sve kompliciranijim uvjetima društveno-gospodarskoga života u

Hrvatskoj. Riječ je o unutarcrkvenom dijalogu između teologa i biskupa, teologa i svećenika i uopće pastoralnih djelatnika na župama, kao i o sve urgentnijem dijalogu s vjernicima laicima, posebice teološki obrazovanim vjernicima koji žele biti aktivni u Crkvi i u društvu. Empirijska istraživanja pokazuju da su hrvatski vjernici spremni na suradnju, osobito sa svojim župnicima. U empirijskom istraživanju, koje je provedeno u prosincu 2009. godine, unutar projekta »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« dobiveni su veoma zanimljivi rezultati o tomu kakav je odnos vjernika prema svećenicima na župi, biskupima i o tomu što hrvatski vjernici misle tko bi što trebao raditi, tko je za što – prema mišljenju vjernika – odgovoran u crkvenom životu i kako gledaju na suradnju u crkvenom životu²⁴. Proizlazi²⁵ da hrvatski katolici imaju najviše povjerenja u svoje svećenike na župama i žele aktivno sudjelovati u životu župe, što je znakovit znak vremena za sadašnjost i budućnost kršćanstva u Hrvatskoj. Držim da se može zaključiti da je većina hrvatskih vjernika laika spremna na suradnju i unutarcrkveni dijalog sa službenim predstavnicima Crkve u zajedničkomu traženju poslanja Crkve u današnjemu vremenu. Ostaje pitanje: u kojoj su mjeri službeni predstavnici Crkve spremni na tu suradnju i dijalog?

4. Umjesto zaključka

U ovomu je radu ukazano samo na neke znakove vremena koji su važni za poslanje hrvatske Crkve, a koji se prvenstveno odnose na unutarcrkveno djelovanje. Postoje i drugi znakovi vremena koji su važni za poslanje Crkve »ad extra«, o kojima se ovdje nije na poseban način govorilo.

Kako Drugi vatikanski koncil, tako i poslijekoncilska Crkva u svojim socijalnim dokumentima jasno ukazuje na *važnu ulogu i mjesto Crkve u društvu*. Koncil je tu bio jasan, a sudionik Koncila, Tomislav Janko Šagi-Bunić, još je za vrijeme održavanja Koncila (*Radio Vatikan*, 27. 10. 1964.) napisao: Kršćani u rješavanje vremenitih stvari mogu »uložiti svoje velike duhovne sile, mogu surađivati s ostalim ljudima donoseći svoje snage. Jer Crkva za rješavanje vremenitih pitanja i teškoća svijeta ima manje autoriteta da zapovijeda, a više duhovnih snaga da pomogne, te time u stvari čak prednjači drugima u rješavanju«²⁶.

---

²⁴ Istraživanje je proveo Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, zajedno s Institutom društvenih istraživanja 'Ivo Pilar' iz Zagreba, a rezultati s tablicama i komentarima objavljeni su pod nazivom »Primjena supsidijarnosti« u tematskom broju *Bogoslovske smotre* 81(2011.)4

²⁵ Za detaljnije analize: S. BALOBAN, Primjena supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj prema empirijskom istraživanju o supsidijarnosti, u: *Bogoslovska smotra* 81(2011.)4, str. 839.-874.

²⁶ T. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, KS, Zagreb, 1972., str. 299.

Hrvatska Crkva se u odnosu na državu i društvo nakon demokratskih promjena 1990. godine našla pred velikim izazovima i mogućnostima koje su se odnosile na aktivno sudjelovanje kršćana i Crkve u društvenom životu. Je li hrvatska Crkva iskoristila povijesnu šansu u odnosu na poslanje u društvu?

I površnom promatraču prilika u Hrvatskoj vidljivo je da je utjecaj kršćana i Crkve u javnomu životu u Hrvatskoj posljednjih godina marginaliziran. Brojni su razlozi za to, ali i odgovornost kako sa strane predstavnika Crkve, tako i društveno-političkih čimbenika.

Postavlja se pitanje: što činiti u takvoj situaciji? Najgore bi bilo povući se u crkvene prostore, misleći kako će se situacija nabolje riješiti sama od sebe. Postoji i grijeh nečinjenja, kao i krivih poteza, a takvih je na tom području sa strane crkvenih službenika posljednjih godina sve više.

Svojevrsni *znak vremena* jest to da se i hrvatska Crkva sve više nalazi na *suvremenom aeropagu* i to u odnosu na politiku, medije i gospodarstvo. Njezina uloga nije, kako je to već davno ustvrdio Tomislav Janko Šagi-Bunić, na društvenom području *autoritetom zapovijedati*, nego duhovnim snagama pomoći i prednjačiti primjerom u traženju određenih rješenja.

Dijaloški pristup i suodgovornost za društvo i državu temelji se na poticajima socijalnoga nauka Crkve, koji je za papu Benedikta XVI.: »Ljubav u istini u društvenim pitanjima«,²⁷ a nastao je »kako bi kršćanstvu priskrbio 'status građanstva'«. ²⁸

Smatram da je upravo socijalni nauk Crkve, kao *ljubav u istini u društvenom pitanjima*, temeljni *znak vremena* za poslanje Crkve u hrvatskomu društvu.

---

²⁷ Usp. S. BALOBAN, G. ČRPIĆ (ur.), *Ljubav u istini u društvenim pitanjima*, Zagreb, 2012.

²⁸ *Isto*, br. 56, str. 99.

MODERN DAY SIGNS OF THE TIMES AND THE MISSION OF THE CHURCH

Stjepan Baloban*

Summary

The article discusses the topic of the signs of the times and the mission of the Church in Croatia. Since the expression itself, and also the meaning of the signs of the times, are fundamentally connected with Pope John XXIII and the Second Vatican Council, the author in the first two parts gives historical-ecclesiastical-theological contours that help to understand the meaning of the signs of the times, as well as help to find and interpret the modern signs of the times.

Consequently, the work is divided into three parts. The first part, under the title Pope John XXIII – the Pope optimist, points to the key role that Pope John XXIII had in starting the Second Vatican Council and especially in searching for the renewal and modernization of the Church, which is also connected with the signs of the times. The second part, the Council as an inspiration for reading the signs of the times and the mission of the Church, deals with the difficulties that the term signs of the times had to go through before gaining its place in the Pastoral Constitution on the Church in the Modern World 'Gaudium et Spes'.

The third part, The signs of the times in the Church in Croatia, brings, according to the author, truly important signs of the times on which the mission of the Church in Croatia depends. These are the following signs of the times: the confidence in an individual, the atmosphere of cooperation, healthy and regular communication, the active participation of laity in the Church's life, the development of internal church dialogue.

Keywords: *the signs of the times, the mission of the Church, Pope John XXIII, cooperation, the laity, communication, internal church dialogue*

---

* Prof. dr. sc. Stjepan Baloban, Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlaška 38, 10000 Zagreb, Croatia, stjepan.baloban@zg.t-com.hr